

BARNE- OG LIKESTILLINGSDEPARTEMENTET

Veileder
Q-1121B, juli 2006

Veileder om barnevernets rolle ved mistanke om overgrep under samvær

BARNE- OG LIKESTILLINGSDEPARTEMENTET

Veileder

Q-1121B, juli 2006

Veileder om barnevernets rolle ved mistanke om overgrep under samvær

Innhold

6 Kapittel 1

Innledning

1.1. *Problemstilling og formålet med veilederen*

1.2. *Presiseringer og avgrensninger*

8 Kapittel 2

Forholdet til lov om barn og foreldre

2.1. *De viktigste begrepene, forholdet mellom to foreldre*

2.2. *Vurdering av samvær*

10 Kapittel 3

Forholdet til politietterforskning og straffeforfølgning

3.1. *Anmeldelse og etterforskning*

3.2. *Kan politiet bidra til å beskytte barnet?*

3.3. *Ulike bevistema og ulike beviskrav*

13 Kapittel 4

Barnevernets rolle i meldingsfasen, bvl. § 4-2

14 Kapittel 5

Barnevernets rolle i undersøkelsesfasen, bvl. § 4-3

16 Kapittel 6

Barnevernet og hjelpetiltak, bvl. § 4-4

17 Kapittel 7

Barnevernet og hastevedtak, bvl. § 4-6

18 Kapittel 8

Barnevernet og omsorgsovertakelse, bvl. § 4-12

19 Kapittel 9

Ansvarsforhold der flere kommuner er involvert

20 Kapittel 10

Barnevernets rolle der samværskonflikten behandles av domstolene etter barneloven

Kapittel 1

Innledning

Vold og seksuelle overgrep mot barn har i de senere årene i stigende grad blitt et kjent tema for ulike fagfelt og i samfunnsdebatten, og det er kjent for de fleste at barn også kan være utsatt for slike overgrep av sine egne foreldre.

Vold og seksuelle overgrep er en av mange former for omsorgssvikt som kan føre til at barnevernet griper inn i en familie for å ivareta barnet. Både for barnevernet og for andre aktuelle offentlige tjenester og instanser byr disse sakene på store faglige utfordringer. Dette skyldes blant annet at sakene utspiller seg i skjæringspunktet mellom flere lovverk, og at ulike offentlige instansers ansvarsområde til en viss grad vil være overlappende.

Denne veilederen omhandler en særlig variant av disse sakene som i praksis synes å virke vanskeligere å håndtere for det offentlige hjelpeapparatet; saker der det er bekymring for at et barn er utsatt for vold eller seksuelle overgrep i forbindelse med samvær med den av foreldrene barnet ikke bor fast sammen med. Mistanke om overgrep i forbindelse med samvær synliggjør et område der svært viktige hensyn møtes. På den ene siden hensynet til å verne barn mot overgrep i forbindelse med samvær, og på den annen side hensynet til å verne både barnet og samværsforelderens mot å miste samvær der barnet ikke er utsatt for overgrep i forbindelse med samvær.

Det er i de senere årene også gitt ut andre veiledere og rundskriv som på ulike måter omhandler barnevernets håndtering av saker om vold og overgrep mot barn. Det vises i den forbindelse særlig til veilederen *Formidling av opplysninger og samarbeid der barn utsettes for vold i familien*,

Q-1088B, veilederen *Seksuelle overgrep mot barn*, IS-1060 og rundskrivet *Barnevernet og taushetsplikten, opplysningsretten og opplysningsplikten*, Q-24/2005.

1.1. Problemstilling og formålet med veilederen

Med begrepet «barnefordelingssaker» forstår man gjerne saker der to foreldre er uenige om foreldreansvar, fast bosted og samvær. Slike konflikter må løses i henhold til barneloven¹, som gir nærmere regler både om forholdet mellom barn og foreldre og om saksbehandlingen der foreldre ikke kan bli enige. Foreldre kan få råd og veiledning ved et familievernkontor for å samarbeide bedre om foreldreskapet og barna. Dersom man ikke kan komme fram til løsninger kan man benytte seg av domstolene. Det er ikke en del av barneverntjenestens oppgaver å ivareta dette.

På den annen side har også barn av foreldre i konflikt krav på nødvendig hjelp av den offentlige barneverntjenesten. Barneverntjenestens hovedoppgave er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp til rett tid, jf. barneloven § 1-1². Ansvarer omfatter selvsagt også barn som er eller kan være utsatt for vold eller seksuelle overgrep i forbindelse med samvær. Det er derfor viktig at barnevernets ansvar ikke blir definert for snevert. Bekymring for et barns livssituasjon må tas like alvorlig der barnets foreldre er i konflikt med hverandre, som der hvor barnets foreldre ikke er i slik konflikt. Noen ganger kan for øvrig selve foreldrekonflikten ha en slik varighet og intensitet at denne i seg selv utgjør en omsorgssvikt for barnet.

¹ Lov om barn og foreldre av 8. april 1981 nr. 7

² Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100

Mange opplever forholdet mellom barnelovens bestemmelser for å løse konflikter mellom foreldrene, og barnevernets ansvar for barn som er eller kan være utsatt for vold eller overgrep under samvær, som komplisert og vanskelig. Departementet har blant annet mottatt innspill som tyder på at barneverntjenesten i en del saker nærmest automatisk avviser meldinger om at et barn er, eller kan være, utsatt for vold eller overgrep under samvær. Begrunnelsen som gis kan da være at samværskonflikter ligger utenfor barnevernets myndighetsområde, og at barnevernet bare kan undersøke og forholde seg til barnets «hjem» og den av foreldrene som har «den daglige omsorgen». Begge disse «avvisningskriteriene» er gale å benytte automatisk, og slik praksis kan i verste fall føre til at barn utsatt for vold eller overgrep i forbindelse med samvær ikke får nødvendig hjelp og bistand til beskyttelse fra barnevernet.

Hovedmålsettingen med veilederen er derfor å bidra til å klargjøre og presisere barneverntjenestens ansvar og oppgaver i slike saker. Dette innebærer at veilederen også omhandler forholdet til barneloven, samt til politiets og påtalemyndighetens oppgaver etter straffeloven³ og straffeprosessloven⁴. I tillegg til å presisere at barneverntjenesten har et ansvar i slike saker, er det også et mål å vise konkret hvordan barneverntjenesten kan gå frem.

³ Almindelig borgerlig straffelov av 22. mai 1902 nr 10

⁴ Lov om rettergangsmåten i straffesaker av 22. mai 1981 nr. 25

1.2. Presiseringer og avgrensninger

Veilederen omhandler saker der et barn bor fast hos en av sine foreldre, og har samvær med den andre forelderen. Veilederen benytter heretter begrepene *bostedsforelder* og *samværsforelder*. Videre forutsettes at bostedsforelderen har mistanke om at barnet kan være utsatt for vold eller seksuelle overgrep i forbindelse med samvær.

Ovennevnte presiseringer innebærer for det første at veilederen ikke omhandler tilfeller der samværsforelderen har en mistanke om at barnet kan være utsatt for vold eller overgrep hos bostedsforelderen. Dette innebærer at veilederen heller ikke omfatter saker der foreldrene har avtalt delt fast bosted. For det andre omfatter veilederen ikke tilfeller der bostedsforelderens bekymring for barnet gjelder noe annet enn vold eller overgrep, for eksempel at barnets generelle omsorgssituasjon i forbindelse med samvær ikke er god nok. Avgrensningene er ikke et uttrykk for at barneverntjenesten ikke har et ansvar også i slike saker, men at saker der bostedsforelderen har en mistanke om at barnet er utsatt for vold eller seksuelle overgrep reiser noen særlige problemstillinger som innebærer at disse sakene kan være spesielt vanskelig å håndtere.

Kapittel 2

Forholdet til lov om barn og foreldre

2.1. De viktigste begrepene, forholdet mellom to foreldre

De familierettslige forhold mellom foreldre og barn er regulert i barneloven. Loven er i det vesentlige en privatrettslig lov. Det vil si at den regulerer forholdet mellom private parter, i motsetning til barnevernloven som regulerer forholdet mellom det offentliges tiltak eller inngrep overfor private. I barneloven er det særlig 3 begreper som er sentrale for å beskrive forholdet mellom foreldrene og barnet; foreldreansvar, fast bosted (daglig omsorg) og samvær.

Foreldreansvaret er regulert i barneloven § 30. Det framgår at foreldreansvaret innebærer en plikt til å sørge for at barnet får nødvendig omsorg, og en rett og plikt til å ta avgjørelser for barnet i personlige forhold. Når foreldrene har felles foreldreansvar, men barnet bor fast sammen med bare den ene, kan den som har barnet boende fast hos seg alene, ta avgjørelser som gjelder vesentlige sider av omsorgen for barnet, jf. barneloven § 37. Større avgjørelser i barnets liv må tas av foreldrene i fellesskap når de har felles foreldreansvar.

Samværsforelderens kan i henhold til barneloven § 42 ta avgjørelser som gjelder omsorgen for barnet under samværet. Det er den som til enhver tid er sammen med barnet som tar avgjørelser som følger av å være sammen med barnet. Barn skal også få stadig større selvråderett med alderen og fram til det er myndig, jf. barneloven § 33.

Hvis foreldrene i henhold til barneloven § 36 har avtalt at barna skal bo fast hos begge, såkalt delt bosted, vil foreldrene ha samme avgjørelsesmyndighet og må ta avgjørelser som gjelder vesentlige sider av omsorgen for barnet i fellesskap.

Foreldrene kan avtale seg imellom om de skal ha felles foreldreansvar eller om en av dem skal ha det alene, hvor barnet skal bo fast og hvor mye samvær det skal være etter et samlivsbrudd. Etter barneloven § 42 har barnet rett til samvær med begge foreldrene, selv om de lever hver for seg. Foreldrene har gjensidig ansvar for at samværsretten blir oppfylt. Det følger videre av barneloven § 43 at den av foreldrene barnet ikke bor sammen med har rett til samvær dersom ikke annet er avtalt eller fastsatt.

Dersom foreldrene ikke blir enige, kan de reise sak om foreldreansvaret, om hvor barnet skal bo fast eller om samværet, i henhold til barneloven § 56. Avgjørelsen skal i henhold til barneloven § 48 først og fremst rette seg etter det som er best for barnet. «Barnets beste» er et skjønnsmessig kriterium som må avgjøres ut fra en konkret helhetsvurdering i hver enkelt sak.

2.2. Vurdering av samvær

Når det foreligger en samværsordning hvor bostedsforelderens frykter at det skjer overgrep, er det normalt nødvendig å få stanset samværene for å beskytte barnet. Det er viktig at dette blir gjort på en formelt riktig måte. Mange bostedsforeldre møtes i slike saker med anklager om ulovlig selvtekt og sabotasje, trusler om søksmål, og søksmål med krav om flytting av barnet til den andre, eller fastsettelse av tvangsmulkt for samværs sabotasje. Det er altså viktig at bostedsforelderens ønske om endring av samværet skjer på en forsvarlig og riktig måte.

Foreldrene kan avtale endringer i samværsordningen, på kort eller lang sikt, og slik avtale kan foreldrene eventuelt inngå ved hjelp av advokatbistand.

Der det foreligger en politianmeldelse vil et alternativ til dette være et besøksforbud etter straffeprosessloven, se nærmere nedenfor under punkt. 3.2. I en slik situasjon vil den anmeldte samværsforelders advokat kanskje anbefale å unngå en rettslig kjennelse etter straffeprosessloven og heller avtale et kortvarig samværsopphør inntil saken er ferdig etterforsket av politiet, eller en kortvarig omlegging til et mer begrenset samvær under tilsyn.

I slike avtaler kan gjerne inntas uttrykkelige forbehold fra samværsforelderen om at man avviser ethvert grunnlag for mistanken, men at man forstår at det i den foreliggende situasjonen under enhver omstendighet vil måtte være en periode med en form for unntakstilstand.

Der det ikke er mulig å inngå noen slik avtale, kan man overfor retten begjære midlertidig avgjørelse om samværet, også før ordinær sak er reist. Dette er regulert i barneloven § 60. En slik midlertidig kjennelse kan også forby samværsforelderen å komme til barnets bolig eller annet sted barnet oppholder seg.

En senere ordinær sak om samvær og begrensninger, etter lovens § 43, forutsetter obligatorisk mekling i regi av familievernkontoret eller eksterne meklere.

I en sak om samvær kan man både regulere omfang og hyppighet, og det kan settes vilkår og betingelser, for eksempel om tilsyn. Avgjørelsen skal som nevnt «først og fremst rette seg etter det som er best for barnet», og lovens utgangspunkt er at det skal være samvær. Etter endring i barneloven som trådte i kraft 7. april 2006, er det nå presisert i loven at det skal tas hensyn til at barnet ikke må bli utsatt for vold og overgrep, og at retten må avgjøre at det ikke skal være samvær dersom dette ikke er til barnets beste. Dette er i utgangspunktet en selvfølge. Hensikten med presiseringene er å sikre at domstolene er tilstrekkelig oppmerksomme på skadevirkningene vold og overgrep har for barnet, og at domstolene dermed tillegger dette tilstrekkelig vekt.

Hvis det er en reell risiko for at barnet blir utsatt for overgrep hos en av foreldrene, må dette få betydning for rettens avgjørelse. Det kan ikke legges vekt på enhver påstand om overgrep. Det må legges til grunn at det som et utgangspunkt må foreligge forhold som underbygger påstanden. Det kan ikke kreves sannsynlighetsovervekt for at mistanke om vold og overgrep skal legges til grunn. Hvilken grad av sannsynlighet som må foreligge vil avhenge av de konkrete omstendighetene i saken, hvor graden av skadevirkninger barnet risikerer å bli utsatt for og personlige forhold hos partene kan få betydning. Dersom det er en risiko for alvorlige overgrep, vil det kunne tilsi at det skal mindre til for at beviskravet anses oppfylt.

Man kan begjære oppnevnt en sakkyndig psykolog eller psykiater etter barneloven § 61, 1. ledd nr. 3, til å utrede for retten hva som vil være barnets beste. En begrunnet mistanke om overgrep vil normalt være en «særlig grunn» som rettspraksis krever for slik oppnevning.

I den sivilrettslige saken etter barneloven om samvær skal det foretas en bred vurdering av hva som vil være til barnets beste. Hensynet til barnets beste innebærer dermed at det i samværsaken ikke er avgjørende at man kan bevise at barnet har vært utsatt for vold og overgrep. Dersom samvær ikke er til barnets beste, skal retten avgjøre at det ikke skal være samvær. I denne saken kan man derfor også få en sakkyndig utredning med et bredt mandat; altså et ganske åpent spørsmål fra retten til den sakkyndige, for eksempel; «hvilken samværsordning anbefales mellom barnet og den av foreldrene det ikke bor fast sammen med».

En sivil sak etter barneloven kan være en kostbar prosess for den som ikke har krav på fri rettshjelp. Sakene oppleves også ofte som en stor belastning for de impliserte. Dette kan medføre et behov for støtte hos ulike deler av det offentlige hjelpeapparatet.

Kapittel 3

Forholdet til politietterforskning og straffeforfølgning

3.1. Anmeldelse og etterforskning

Der det foreligger mistanke om at det er begått vold eller seksuelle overgrep mot et barn vil dette kunne danne grunnlag for politietterforskning og senere straffeforfølgning.

Straffeloven angir hvilke handlinger som er straffbare, og straffeprosessloven gir regler for hvordan straffesaker skal behandles gjennom hele forløpet av en sak, fra en anmeldelse til en eventuell rettskraftig og endelig dom.

Et mulig overgrep mot et barn kan etter straffeprosesslovens § 223 anmeldes av bostedsforelder, eller det kan anmeldes av andre, også av barneverntjenesten. Dette kan enten skje i samråd med bostedsforelder, eller etter initiativ fra barneverntjenesten selv.

Barneverntjenestens adgang til å gi opplysninger til andre offentlige myndigheter er knyttet opp til hensynet til det enkelte barn. Barneverntjenesten kan, uten hinder av taushetsplikt, alltid anmelde eller gi opplysninger til politiet om at et barn er utsatt for vold eller overgrep dersom dette er nødvendig for å fremme barneverntjenestens oppgaver i forhold til barnet, jf. barnevernloven § 6-7⁵.

I noen situasjoner vil barnverntjenesten på lik linje med alle andre kunne være forpliktet til å inngi politianmeldelse. Straffeloven § 139 påbyr enhver å inngi anmeldelse dersom man ved dette kan avverge, altså forhindre, nærmere angitte alvorlige voldelige eller seksuelle overgrep mot

et barn. Dersom barneverntjenesten har pålitelig kunnskap om at slike alvorlige forbrytelser kan begås, og tjenesten ikke kan avverge dem på annen måte, vil den altså ha plikt til å politianmelde.

Det er ikke nødvendig å angi noen bestemt mistenkt person når man inngir en politianmeldelse, men i slike saker vil anmeldelsen som oftest være rettet mot samværsforelder.

Etter straffeprosessloven § 224 kan også politiet åpne etterforskning på eget initiativ, hvis de på annen måte enn ved anmeldelse får informasjon som gir «rimelig grunn til å undersøke om det foreligger et straffbart forhold som forfølges av det offentlige». Noen steder tilbyr politiet en form for innledende konsultasjon til den som vurderer å inngi en anmeldelse i en overgrepssak. Det er viktig å være klar over at politiet etter en slik kontakt på eget initiativ vil kunne finne grunnlag for å innlede etterforskning, også dersom den som har tatt kontakt ikke skulle ønske dette.

Dersom det foreligger mistanke om overgrep vil en politianmeldelse være en indikasjon på at mistanken tas alvorlig, og man vil legge ansvaret for etterforskningen til rett organ. Å politianmelde innebærer at man ber politiet undersøke om det har skjedd et straffbart forhold. Mens en eventuell politietterforskning pågår vil det med hjemmel i straffeprosessloven kunne settes inn tiltak som kan beskytte barnet, se nedenfor under pkt. 3.2. Det er viktig å være klar over at viktige bevis kan gå til spille dersom anmeldelse ikke inngis raskt.

⁵ For mer informasjon om barneverntjenestens adgang, og i visse tilfeller plikt til å formidle opplysninger, se veileder Formidling av opplysninger og samarbeid der barn utsettes for vold i familien, eller rundskriv Barnevernet og taushetsplikten, opplysningsretten og opplysningsplikten.

Både i straffeprosessloven og i tilhørende forskrifter er det særlige bestemmelser om etterforskning av saker der barn kan være fornærmet. Dersom politiet vurderer at det er grunn til å mistenke at det har skjedd seksuelle overgrep mot et barn, vil det gjerne gjennomføres dommeravhør eller sakkyndig observasjon av barnet etter straffeprosessloven § 234 og 239, samt egne forskrifter, fordi barn ikke kan politiavhøres på vanlig måte.

Det er politiets oppgave å etterforske mulige lovbrudd, og det er viktig at barneverntjenesten avklarer forholdet mellom sin undersøkelse og politiets etterforskning. Dersom barnverntjenesten innleder undersøkelse uten slik avklaring, vil dette innebære at man innleder et arbeid man ikke har kompetanse eller myndighet til, og man vil dessuten vanskeliggjøre og ofte ødelegge muligheten for en senere politietterforskning. Samtidig er det viktig å være klar over at politiets kompetanse og myndighet ikke omfatter barnets generelle omsorgssituasjon, eller tiltak som kan gjøre denne forsvarlig.

3.2. Kan politiet bidra til å beskytte barnet?

I forbindelse med dommeravhør eller sakkyndig observasjon der barn er fornærmet, inntreer gjerne retten til oppnevning av en bistandsadvokat for barnet på det offentliges bekostning etter straffeprosessloven § 107. I incestsaker inntreer retten til dette allerede ved anmeldelsen.

Bistandsadvokaten er en advokat som skal ivareta og fremme barnets interesser under etterforskning, eventuell videre straffesak, og i denne forbindelse kan bistandsadvokaten også fremme et erstatningskrav på vegne av barnet.

Etter straffeprosessloven er det barnets verge som bl.a. skal velge advokat på vegne av barnet. Dersom den ene av barnets foreldre har anmeldt den andre kan dette gjøre dem begge inhabile til å ivareta det straffeprosessuelle vergemålet for barnet, og det vil være riktig at det oppnevnes en setteverge for barnet etter reglene i vergemålsloven⁶ § 15. Det er overformyndieriet i kommunen som oppnevner slik setteverge. Det vil under enhver omstendig-

⁶ Lov om vergemål for umyndige av 22. april 1927 nr. 3

het være i strid med grunnleggende advokatiske regler dersom en advokat som bistår en av foreldrene i slike saker samtidig påtar seg oppdrag som bistandsadvokat for barnet. Dette er fordi barnets bistandsadvokat må stå fritt til å ivareta barnets interesser, også dersom disse kommer i konflikt med en av foreldrenes interesser.

I forbindelse med straffesaken kan man, eventuelt via bistandsadvokaten, be om at det nedlegges besøks- og kontaktforbud for den mistenkte etter straffeprosessloven § 222 a. Dette kan etter lovbestemmelsen gjøres «hvis det på grunn av særlige forhold antas å foreligge risiko for at den forbudet vil rette seg mot, ellers vil begå en straffbar handling overfor, forfølge, eller på annet vis krenke den andres fred.»

Politiet kan også i forbindelse med etterforskningen inngå avtale med samværsforelderens om at det av etterforskningsmessige hensyn for en viss periode ikke skal være kontakt med barnet. Alternativet til en slik avtale vil kunne være varetektsfengsling for å unngå såkalt bevisforspillelse.

Saker om alvorlige seksuelle eller voldelige overgrep mot barn er undergitt såkalt offentlig påtale etter hovedregelen i straffeloven § 77. Dette betyr at det ikke er noe krav om at fornærmede eller vergen begjærer påtale/ønsker at det reises straffesak, dette vurderer påtalemyndigheten selv.

3.3. Ulike bevistema og ulike beviskrav

I **strafferetten** gjelder et svært strengt beviskrav; domfellelse forutsetter at retten finner det bevist, hevet over enhver rimelig tvil, at barnet saken gjelder har blitt utsatt for vold eller overgrep. Usikkerhet og tvil skal altså komme tiltalte til gode. Strafferettens krav til bevis innebærer at det ikke er mulig å unngå at en del saker som gjelder vold eller seksuelle overgrep vil ende med enten henleggelse eller frifinnelse.

Det er derfor viktig å være forberedt på hva utfallet av saken kan bli, og at både de impliserte og hjelpeapparatet vet hva det innebærer at en sak henlegges av politiet, eller ender med frifinnelse i retten. En henleggelse av en politietterforskning er ikke en frifinnelse, det er en vurdering av at man ikke vil kunne klare å *bevise for retten, hevet over enhver rimelig tvil*, at overgrep har funnet sted. En frifinnelse i retten er en vurdering av det samme. Dette innebærer at en henleggelse eller frifinnelse derfor ikke nødvendigvis er en underkjenning av troverdigheten til barnet eller bostedsforelderens.

I **barneretten**. I saker etter barneloven om samvær skal avgjørelsen «først og fremst rette seg etter det som er best for barnet». Dette innebærer at vurderingstemaet i en sak etter barneloven er mye bredere enn i strafferetten. Selv om en anmeldelse mot samværsforelderens for overgrep er henlagt, eller at samværsforelderens frifinnes for overgrep i en straffesak, kan det derfor bli vurdert som best for barnet å ikke ha samvær. Se for øvrig punkt 2.2.

De vurderingene **barneverntjenesten** skal gjøre i henhold til barnevernloven, vil også i en viss grad være uavhengige av de vurderingene eller beslutningene som er tatt i forbindelse med en straffesak eller en barnefordelingssak. Barneverntjenesten vil kunne finne grunnlag for både undersøkelse, tiltak og inngrep selv om en anmeldelse er henlagt, og barneverntjenesten vil kunne råde en bostedsforelder til å ta grep for å endre en samværsordning som følger av en tidligere rettsavgjørelse. Samtidig er det viktig at barneverntjenesten undersøker hva de tidligere beslutningene bygger på, og om de påstander barneverntjenesten bes undersøke er fremsatt, belyst og vurdert på en forsvarlig måte tidligere.

Kapittel 4

Barnevernets rolle i meldingsfasen, bvl. § 4-2

I saker som gjelder mistanke om at et barn er utsatt for vold eller seksuelle overgrep i forbindelse med samvær vil melding til barneverntjenesten i mange tilfeller komme fra bostedsforelderen. Bostedsforelderen vil da gjerne ønske barnevernets bistand til å beskytte barnet ved ikke å sende barnet til samvær, og det vil da appelleres til barneverntjenesten om at denne «stanser samværene».

Noen ganger vil barneverntjenesten motta melding om bekymring for et barn fra andre utenforstående, og deretter avklare at bekymringen knytter seg til barnets kontakt med samværsforelderen, og ikke barnets situasjon i det faste hjemmet.

Meldinger kan også komme fra andre offentlige eller private instanser, som etter sitt regelverk har en lovpålagt plikt til å gi opplysninger av eget tiltak til barneverntjenesten blant annet når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller utsatt for andre former for alvorlige overgrep, herunder ved mistanke om at et barn er utsatt for vold eller seksuelle overgrep.

Dersom barneverntjenesten mottar en melding om bekymring må denne behandles som enhver annen melding i den avklarende fasen. Barnevernet kan imidlertid ikke stanse et barns samvær med samværsforelderen, men barnevernet kan råde bostedsforelderen til å gjøre dette, og gi

vedkommende nærmere veiledning omkring hvordan dette kan skje. Barnevernet kan også veilede bostedsforelderen om hvilken hjelp man kan få på familievernkontoret, man kan tilby hjelp til politianmeldelse, eller videre henvisning til helsetjenesten. Barneverntjenesten kan for eksempel henvisne til Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP) eller annen behandlingsinstans. Det er viktig å være klar over at terapeutiske samtaler normalt bør utstå til det har vært foretatt dommeravhør eller sakkyndig observasjon av barnet i forbindelse med eventuell etterforskning, og slik henvisning bør avklares med etterforskningsleder der det pågår etterforskning.

Der bekymringsmeldingen kommer fra en annen enn bostedsforelderen vil barneverntjenesten måtte avklare om bostedsforelderen er kjent med bekymringen, og om vedkommende har evne og vilje til å følge opp innholdet i denne. Det er av stor viktighet at barneverntjenesten i slike saker er seg bevisst ansvaret for å unngå at barneverntjenesten blir en endestasjon for alvorlig bekymring som kanskje ikke meddeles til andre, og derfor ikke følges opp. Når noen melder bekymring til barneverntjenesten er det viktig å være klar over at det ofte ligger en lang vegringsprosess forut for at det inngis melding, og at den som melder kan resignere dersom meldingen bare avvises.

Kapittel 5

Barnevernets rolle i undersøkelsesfasen, bvl. § 4-3

Barneverntjenesten har rett og plikt til å undersøke barnets omsorgssituasjon dersom det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak etter barnevernloven. Dette følger av bvl. § 4-3. Grunnlag for tiltak er i § 4-4 annet ledd nærmere definert som «når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for det».

Barnevernets virkeområde er barns omsorgssituasjon, og det er viktig at denne ikke defineres for snevert, slik at man utelukkende ser på situasjonen der barnet formelt sett har sitt faste bosted. Med dagens familiestrukturer vil et barns omsorgssituasjon ofte utgjøres av flere hjem, og være ivaretatt av flere voksne som ikke utøver omsorgen sammen. Der et barn på denne måten har flere omsorgsgivere i flere hjem, vil undersøkelsen måtte omfatte den totale omsorgssituasjonen, og begge omsorgsgiverne.

De muligheter som bestemmelsene i barnevernloven § 4-3 om undersøkelse og § 6-4 om informasjonsinnhenting gir, må derfor brukes på den totale omsorgssituasjonen, og ikke bare på det faste bostedet. Dette vil omfatte ordinære samtaler, mulighet for hjembesøk, samspillsobservasjoner i samværshjemmet, eventuell bruk av sakkyndig undersøkelse, samt innhenting av ellers taushetsbelagt informasjon. Dersom barneverntjenesten ønsker å benytte adgangen til å kreve barnet undersøkt på sykehus eller lignende, er det viktig at dette avklares med etterforskningsleder der det pågår etterforskning.

Når en undersøkelse omfatter både bostedsforelder og samværforelder, vil disse begge være å anse som parter i saken.

I en slik sak vil det som tidligere nevnt være viktig å avklare grenseoppgangen mellom barneverntjenestens undersøkelse og en eventuell politietterforskning.

I undersøkelsesfasen vil undersøkelsen derfor måtte gjennomføres på samme måte overfor begge foreldre og begge hjem. Som vi imidlertid skal se i neste kapittel, vil den videre muligheten til å iverksette tiltak være ulik for foreldre alt etter hvilken formell posisjon de har etter barneloven.

På samme måte som i enhver annen undersøkelses sak vil barneverntjenesten måtte oppsummere sin undersøkelse med en sammenfatning av den faktiske informasjonen som er innhentet, og en sammenfatning av de barnevernfaglige vurderinger som er gjort på bakgrunn av denne. Og på samme måte som i enhver annen undersøkelse vil barneverntjenesten ikke sjelden måtte konkludere med vurderinger og anbefalinger som ikke nødvendigvis er sammenfallende med en eller begge foreldres vurderinger og ønsker.

I slike saker vil barneverntjenesten kunne konkludere med at man ikke finner grunnlag for den fremsatte bekymringen, og at man ikke ser behov for tiltak etter loven.

Omvendt vil barneverntjenesten kunne konkludere med at det er grunnlag for å tro at barnet utsettes for omsorgssvikt i henholdsvis det faste bostedet, eller i samværshjemmet, eller begge steder.

I noen saker vil barneverntjenesten etter å ha undersøkt barnets omsorgssituasjon vurdere at omsorgssituasjonen hos bostedsforelder er tilfredsstillende, men at omsorgssituasjonen i sam-

værshjemmet ikke er det. I en slik situasjon må barneverntjenesten på vanlig måte gjøre rede for dette, og anbefale tiltak som kan avhjelpe situasjonen for barnet.

Hvis barneverntjenesten mener at barnet bør skjermes mot samvær, eller mot ukontrollert samvær, må dette anbefales og begrunnes, og tilsvarende dersom barneverntjenesten mener at det bør settes inn andre tiltak som kan bedre barnets omsorgssituasjon under samvær.

Barnevernet har *ikke* adgang til å endre en samværsordning. Barneverntjenesten kan bare undersøke og belyse barnets totalsituasjon og anbefale skritt etter barneloven. Barnevernet kan heller ikke endre en avtale om *fast bosted*, men barneverntjenesten kan råde partene til å finne en bedre egnet ordning, eventuelt ved domstolenes bistand.

Dersom barneverntjenesten støtter bostedsforelderen i at det som beskrives er bekymringsfullt, og de vurderer bostedsforelderen som oppriktig og troverdig, kan de uttrykke sin støtte, og gi sin anbefaling om at samvær inntil videre bør stanses eller endres.

De er viktig med skriftlighet, og med tydelige og direkte råd. For eksempel: *«På bakgrunn av de beskrivelser du har gitt av barnets uttalelser og atferd etter samvær, er det vår anbefaling at du gjør det som er nødvendig for å stanse videre samvær inntil saken er bedre opplyst»*. Når en slik anbefaling gis, må det samtidig gis veiledning om hvordan bostedsforelderen må gå fram etter lov om barn og foreldre for å endre samværsordningen. Dette er nærmere beskrevet ovenfor under punkt 2.2.

Kapittel 6

Barnevernet og hjelpetiltak, bvl. § 4-4

For den videre fremstillingen er det hensiktsmessig å forutsette en situasjon der barneverntjenesten etter gjennomført en undersøkelse finner grunnlag for å anbefale at barnet skjermes mot samvær, eller mot ukontrollert samvær, eller at det på annen måte er behov for tiltak som kan bedre situasjonen for barnet under samvær.

I noen saker vil det kunne vise seg at barnets omsorgssituasjon i samvæershjemmet kan forutsettes å være god nok, men at engstelsen hos bostedsforelderen eller konflikten mellom foreldrene omkring samvæsutøvelsen er belastende for barnet. I noen saker kan bistand til avklaring og gjennomføring av samværsordningen være naturlig, og i andre saker kan et tilsyn som observerer og bekrefter at barnet har det bra under samvær være riktig tiltaket.

I saker der det er inngitt politianmeldelse, og familien er under stort press, kan det være behov for hjelpetiltak som kan bidra til å støtte familien gjennom en vanskelig tid.

Dersom det er behov for å sette inn tiltak i samvæershjemmet, for eksempel i form av tilsyn eller samspillsveiledning, forutsetter dette samtykke fra begge foreldrene. Det er viktig å være klar over at muligheten til å be fylkesnemnda om å vedta å sette inn tiltak uten samtykke etter barnevernloven § 4-4, 4. ledd eller §§ 4-10, 4-11 eller 4-12 bare kan rettes mot bostedsforelderen. Tilsvarende er det viktig å være klar over at barnevernloven § 4-19 om fylkesnemndas regulering av samvær bare omfatter situasjoner der barnet er under omsorg. Barnevernloven har dermed ingen hjemmel for regulering av samvær ved mistanke om at et barn er utsatt for vold eller overgrep under samvær. Barneverntjenestens mulighet til å sette

inn tiltak i samvæershjemmet er derfor alltid, og uten unntak, avhengig av samtykke.

Barneverntjenesten kan imidlertid råde bostedsforelderen til å ta skritt etter barneloven for å innlede sak med den målsetting å få begrenset, stanset eller på annen måte regulert eller kontrollert samværsordningen med barnet. Der barneverntjenesten finner grunn til å gi et slikt råd, må dette selvfølgelig skje skriftlig, og slik at grunnlaget for anbefalingen er utførlig beskrevet. Mange barneverntjenester vil ha erfart at man ved å gi slike anbefalinger kan beskyldes for å ta parti for en av to foreldre i konflikt, eller for å blande seg inn i en barnefordelingssak, og vil på bakgrunn av slike erfaringer vegre seg mot å mene noe.

Det er viktig at barneverntjenesten er klar over at man i slike saker har både rett og plikt til å utføre de barnevernfaglige oppgaver som gjennom loven er lagt til tjenesten, og at man vet at man er på trygg juridisk grunn når man på en saklig måte gjør barnevernfaglige vurderinger basert på et forsvarlig informasjonsgrunnlag. Slike saker står dermed ikke i noen særstilling når det gjelder barneverntjenestens rett og plikt til å utføre et vanskelig arbeid i skjæringspunktet mellom offentlig myndighetsutøvelse og privatlivets fred, og slik at hensynet til barnet skal gå foran hensynet til en eller flere involverte voksne.

Barneverntjenesten kan også i denne fasen veilede bostedsforelderen om hvilken hjelp man kan få på familievernkantoret, man kan tilby hjelp til politianmeldelse, eller videre henvisning til helsetjenesten, for eksempel Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP). Som nevnt ovenfor i kapittel 5 må slike tiltak koordineres med politiet der det pågår etterforskning.

Kapittel 7

Barnevernet og hastevedtak, bvl. § 4-6

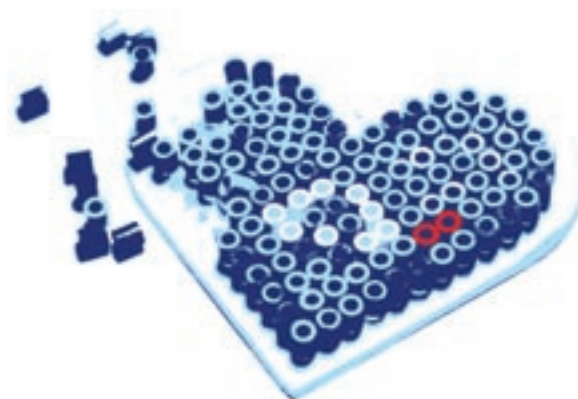
Som beskrevet ovenfor vil barnevernet i saker som gjelder mistanke om at et barn er utsatt for mishandling eller seksuelle overgrep ikke kunne iverksette tiltak i samværshjemmet uten samtykke. Likevel kan vedtak i fylkesnemnda få betydning også for samværsforelderen, og der slike i unntakssituasjoner kan forskutteres av et midlertidig hastevedtak i en akutt situasjon.

Dersom barneverntjenestens leder eller påtalemyndigheten finner at det er «fare for at et barn kan bli vesentlig skadelidende ved å forbli i hjemmet» kan det etter barnevernloven § 4-6 annet ledd fattes et midlertidig akuttvedtak. Bestemmelsen er også anvendelig der barnet befinner seg i en slik akutt faresituasjon når det ikke er i sitt hjem, for eksempel hos en barnevakt, på reise eller på midlertidig oppholdssted, eller mest praktisk i slike saker; i forbindelse med samvær hos samværsforelderen.

En undersøkelse av barnets omsorgssituasjon kan resultere i at barneverntjenesten anbefaler bostedsforelderen å beskytte barnet mot samvær, eller mot ukontrollert samvær. Dersom barneverntjenestens leder eller påtalemyndigheten finner at barnet kan bli vesentlig skadelidende ved at bostedsforelderen likevel ikke tar ansvar for at samvær endres eller stanses, vil kriteriene for bruk av hastevedtak rettet mot bostedsforelderen kunne være oppfylt. Der hvor barneverntjenesten etter gjennomført undersøkelse finner at situasjonen er så kvalifisert alvorlig, bør dette tas inn og forklares i den skriftlige anbefalingen det er gitt anvisning på ovenfor under kapittel 5. Dette kan for eksempel formuleres slik; *«Vi gjør oppmerksom på at vi vil måtte vurdere tiltak rettet mot barnets omsorgssituasjon hos deg, dersom du ikke tar de nødvendige skritt for å sikre henne mot mulige overgrep eller annen overlast i forbindelse med samvær.»*

Kapittel 8

Barnevernet og omsorgsovertakelse, bvl. § 4-12

Bostedsforelderen har et ansvar for å beskytte barnet mot å utsettes for vold eller overgrep i forbindelse med samvær. Dersom bostedsforelderen ikke setter i verk tiltak for å beskytte barnet, kan dette foranledige vurderinger av om vilkårene for å overta omsorgen for barnet er oppfylt.

Man kan tenke seg at denne situasjonen oppstår der bostedsforelderen til tross for klare anbefalinger ikke ønsker eller evner å følge disse. Den manglende beskyttelsen av barnet vil kunne utgjøre en alvorlig omsorgssvikt, som kan gi grunnlag for å overta omsorgen for barnet etter barnevernloven § 4-12. Dersom barneverntjenesten etter gjennomført undersøkelse finner at situasjonen er så kvalifisert alvorlig at manglende grep for å beskytte barnet kan lede til en vurdering av bostedsforelders omsorgsevne, bør dette tas inn og forklares i den skriftlige anbefalingen det er gitt anvisning på ovenfor under kapittel 5.

Dersom saken utvikler seg slik, og fylkesnemnda fatter vedtak om omsorgsovertakelse, vil nemnda etter barnevernloven § 4-19 samtidig kunne regulere samvær mellom barnet og både bosteds- og samværsforelderen.

Kapittel 9

Ansvarsforhold der flere kommuner er involvert

Etter barnevernloven § 8-1 er det som hovedregel barnets oppholdskommune som har ansvar for å gi hjelp etter loven. Dersom det oppstår tvister om ansvarsfordeling mellom kommuner kan kommunene etter § 8-3 kreve at fylkesmannen avgjør tvisten.

Etter § 9-1 vil det økonomiske ansvaret være avledet av det faktiske ansvaret for å gi hjelpen.

Formålet med å legge ansvaret for å hjelpe barnet til den kommunen barnet til enhver tid oppholder seg i er å sikre at barnet får nødvendig hjelp til rett tid.

Det er relativt vanlig at barnets bostedsforelder og barnets samværsforelder har bosted i hver sin kommune. Det vil da normalt være barnets bostedskommune som har de beste forutsetninger for å vurdere om det er grunnlag for å åpne og å gjennomføre en undersøkelsessak omkring barnets totale omsorgssituasjon. Dersom undersøkelsen viser at det er grunnlag for tiltak etter barnevernloven, vil det normalt også være bostedskommunen som har de beste forutsetninger for å iverksette tiltakene. Dersom samværskommunen

mottar en bekymringsmelding bør denne derfor normalt videresendes til bostedskommunen for oppfølging der.

Fordi ansvaret for å gi hjelp etter barnevernloven er lagt til den kommunen barnet til enhver tid oppholder seg i, vil imidlertid også samværskommunen ha et ansvar for at barnet får nødvendig hjelp og beskyttelse. I en del tilfeller kan situasjonen tilsi at samværskommunen må følge opp bekymringsmeldingen på en annen måte enn ved å oversende den til bostedskommunen. For eksempel kan det hende at samværskommunen på bakgrunn av en bekymringsmelding må fatte et midlertidig akuttvedtak etter barnevernloven § 4-6 annet ledd.

Uavhengig av hvor barnet befinner seg på et gitt tidspunkt og om det er barnets bosteds- eller oppholdskommune som mottar bekymringsmeldingen, har kommunene av hensyn til barnet adgang til å avtale seg imellom hvilken kommune som skal ha ansvaret for å følge opp saken videre, jf. barnevernloven § 8-4.

Kapittel 10

Barnevernets rolle der samværskonflikten behandles av domstolene etter barneloven

Dersom det er gjennomført en undersøkelse, og bostedsforelderen er rådet til å ta skritt for å endre samværsordningen etter barneloven, vil dette normalt måtte skje ved at saken bringes inn for domstolene. Dersom barneverntjenesten har vært i kontakt med barnet og familien vil bostedsforelderen ofte ha et ønske om at barneverntjenesten forklarer seg i forbindelse med samværsaken, eller ønsker at dokumentasjon fra barnevernssaken legges frem for retten.

Barneverntjenestens dokumenter, og personalets kunnskap, er underlagt taushetsplikt etter barneloven § 6-7. Dette innebærer at vitneforklaring fra ansatte i barneverntjenesten eller fremlegging av barneverntjenestens dokumenter i forbindelse med en samværsak, forutsetter at det enten foreligger samtykke fra de berørte, eller at det er gitt fritak for taushetsplikt etter reglene i tvistemålsloven § 204

nr. 2⁷. Søknad om fritak for taushetsplikt sendes til fylkesmannen, som er gitt myndighet til å fritta for taushetsplikt⁸. Det er advokatenes ansvar å innhente samtykke fra partene, eller søke fylkesmannen om fritak for taushetsplikt, og dommeren har ansvar for at taushetsbelagt informasjon ikke mottas som bevis i saken uten at slikt samtykke foreligger.

Noen ganger kan situasjonen være den at en samværsak etter barneloven behandles av domstolene uten at barneverntjenesten har vært involvert, men slik at en eller begge parter, eller domstolen, ønsker at barneverntjenesten skal bistå med å føre tilsyn under samvær, enten under saksforberedelsen for retten, eller etter en dom. Etter endring i barneloven som trer i kraft 1. januar 2007, skal det offentlige ha ansvar for å oppnevne tilsynsperson i særlige tilfelle der tilsyn settes som vilkår for samvær. Oppgaven med å oppnevnte tilsynsperson

⁷ Lov om rettergangsmåten for tvistemål av 13. august 1915 nr. 6

⁸ For mer informasjon om fritak for taushetsplikt i forbindelse med sak om samvær, se rundskriv Barnevernet og taushetsplikten, opplysningsretten, og opplysningsplikten kap. 10.

er tenkt delegert til Bufetat på regionalt nivå. En slik form for tilsyn er begrenset til særlige tilfeller og situasjoner hvor det kun er aktuelt med sterkt begrenset samvær. For øvrig vil søknad om bistand fra barneverntjenesten til tilsyn måtte betraktes som en søknad om hjelpetiltak.

Når barneverntjenesten skal vurdere søknader om bistand til tilsyn er det viktig å være klar over at bistand eventuelt kan gis på ulike måter. Man kan blant annet tilby en person som fører tilsyn, man kan tilby formidling av kontakt til en egnet person, eller man kan tilby bistand til å dekke utgiftene forbundet med en slik utenforstående tilsynsperson. En søknad om bistand som nevnt trenger altså ikke nødvendigvis å forstås som en søknad om at barneverntjenesten skal avsette verken saksbehandlerressurser eller økonomiske midler for at tilsyn skal kunne gjennomføres.

Utgitt av :
Barne- og likestillingsdepartementet

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer av denne publikasjonen fra:

Departementenes servicesenter

Kopi- og distribusjonsservice

www.publikasjoner.dep.no

E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no

Telefaks: 22 24 27 86

Oppgi publikasjonskode: Q-1121B

Design og illustrasjon: Sissel Sandve

Trykk: Zoom Grafisk AS 10/2006 – opplag 5000 eks

